

ROCZNIK TOMISTYCZNY

7 (2018)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

7 (2018)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2018

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13

Wokół myśli Étienne'a Gilsona w rocznicę śmierci

Mieczysław Gogacz Gilson i filozofia.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Gilson - voudrait-il deconstruire la metaphysique?.....	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce	119

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Własności istnieniowe bytu w interpretacji tomizmu konsekwentnego.....	131
Michał Zembrzuski Problem <i>mind-body</i> w świetle Tomaszowej koncepcji hylemorfizmu.....	159
Marcin W. Bukala Siódme: „Nie kradnij”. O średniowiecznym odkrywaniu rynku na marginesie książki Paola Prodiego	177
Artur Andrzejuk Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Filozoficzne podłoże mistyki św. Jana od Krzyża	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Worczyn Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
Cnota trzeźwości: indywidualna czy społeczna?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand.....	271
Jan Pocij	
Konsekwencje metafizyczne ujęć materii i ruchu we współczesnej fizyce.....	287
Tomasz Pawlikowski	
Klasyczne ujęcia problemu prawdy w „post-świecie”	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Naukowe Towarzystwo Tomistyczne	347
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” – 18 listopada 2017 roku.....	351
Michał Zembrzusi	
Sympozjum Tomistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – 28 lutego 2018 roku.....	355
Michał Zembrzusi	
Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży – 7 marca 2018 roku.....	359
Artur Andrzejuk	
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Małżeństwo i rodzina. Źródła kryzysu i drogi wyjścia” – 7 czerwca 2018 roku.....	365
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Filozofia a cywilizacje – w rocznicę śmierci Étienne'a Gilsona i Mieczysława Krąpca” – 8 czerwca 2018 roku ..	371
Natalia Herold	
Kulisy sporu o istotę i istnienie. Recenzja: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
Świat uczuć i świat rozumu. Recenzja: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> , Warszawa 2017.....	385
Bożena Listkowska	
O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny. Recenzja: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> , Warszawa 2017.	389
Izabella Andrzejuk	
Podstawy filozofii wychowania. Recenzja: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> , Głogów 2018	397

Polemiki i dyskusje

Nicolas Moscicki

Structure de l'être dans *La Somme contra Gentiles*. Essai de reflexion sur l'article de Professeur Artur Andrzejuk *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Annuaire Thomiste* N° 6 (2017).....405

Nota o autorach..... 421

Table of Contents

Editorial.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13
On Étienne Gilson thought on the anniversary of his death	
Mieczysław Gogacz Gilson and Philosophy.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Did Gilson Intend to Deconstruct the Metaphysics?	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland	119

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Existential Properties in the Interpretation of Consequent Thomism	131
Michał Zembrzuski Mind-body Problem in the Light of Aquinas's Conception of Hylomorphism	159
Marcin W. Bukala „Seventh: You shall not steal” – Notes on the Medieval „Discovering” of the Market in the Margin of Paulo Prodi's Book.....	177
Artur Andrzejuk Problem of the Concept of Nature in Thomas Aquinas's Texts.....	193
Magdalena Plotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Philosophical Grounds of Mysticism of St. John of the Cross	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
The Virtue of Sobriety: Individual or Social?	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand [Do not go to Thomas, go to von Hildebrand]	271
Jan Pocij	
The Metaphysical Consequences of the Concepts of Matter and Motion in Contemporary Physics	287
Tomasz Pawlikowski	
The Classic Approaches to the Problem of Truth in the „Post-World”	313

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Scientific Thomistic Society	347
Izabella Andrzejuk	
Report on the Conference „Consequent Thomism” – 18th of November 2017	351
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw – 28th of February	355
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference in Łomża – 7th of March 2018	359
Artur Andrzejuk	
Report on the conference „Marriage and family. The sources of crisis and ways out” – 7th of June 2018	365
Magdalena Płotka	
Report on the International Conference „Philosophy and Civilisation – on the Anniversary of Death of Étienne Gilson and Mieczysław Krąpiec” – 8th of June 2018 ..	371
Natalia Herold	
Behind the Scenes of the Essence and Existence Dispute. Review: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i>, Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018	377
Magdalena Płotka	
The World of Emotions and the World of Reason. Review: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> [The World of Emotions in Saint Thomas Aquinas], Katowice 2017	385
Bożena Listkowska	
On Non Simple Issues in a Simple, Clear and Precise Way. Review: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> [Thomas Aquinas as a Philosopher], Warszawa 2017	389
Izabella Andrzejuk	
Basics of the Philosophy of Education. Review: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> [Anthropology of Education - Selected Aporias in the Light of Classical Philosophy], Głogów 2018	397

Controversy and Discussions

Nicolas Moscicki

Structure of Being in *Summa contra Gentiles*. An Attempt of Reflection on the Artur
Andrzejuk's Text *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik
Tomistyczny / Thomistic Yearbook* N° 6 (2017) 405

Note about authors..... 421

Kulisy sporu o istotę i istnienie

Recenzja

Tomasz Sutton, *De esse et essentia*,
tłum. Piotr Kordula, wprowadzenie Dawid Lipski,
Biblioteka Rocznika Tomistycznego,
Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2018, ss. 114.

Traktat Tomasza Suttona OP pt. *O istnieniu i istocie* (łac. *De esse et essentia*) jest pierwszym tekstem wydanym w serii Biblioteki Rocznika Tomistycznego. Wskazuje to z jednej strony na jego kluczową rolę w dziejach tomizmu i badań nad myślą św. Tomasza, z drugiej sytuacji kwestię statusu istnienia wśród najważniejszych scholastycznych tez metafizycznych. Rozprawa wydana jest w sposób dwuszpaltowy, tj. równolegle przedstawiony jest tekst łaciński w edycji Władysława Seńki¹ (wydany pierwotnie w 1970 r. w „Studiach Mediewistycznych” i „przygotowany na podstawie jedyne go znanego rękopisu 1855 Biblioteki Jagiellońskiej”) oraz polski przekład dokonany przez ks. Piotra Kordulę. Integralną część książki stanowi wprowadzenie, którego autorem jest dr Dawid

Lipski, całość zaś opatrzył przedmową prof. Mieczysław Gogacz.

Warto nadmienić, że jest to już kolejny tekst dotyczący Tomasza Suttona, który wyszedł spod pióra dra Dawida Lipskiego, wcześniej ukazały się kolejno: *Problematyka istnienia na tle sporu Tomasza z Sutton z Godfrydem z Fontaines* („Pro Fide, Rege et Lege” 64 (2009)); oraz *Problematyka istnienia i istoty w poglądach Tomasza z Sutton* („Rocznik Tomistyczny” 5 (2016)). Oba te artykuły wraz z wprowadzeniem do *De esse et essentia* przybliżają wnioski, które zawarł On w swojej pracy dyplomowej.

Wprowadzenie podzielone zostało na pięć części. Część druga przybliży sylwetkę Tomasza Suttona, zarówno poprzez informacje biograficzne, jak i charakterystykę jego poglądów. Trzecia,

Mgr Natalia Herold, sekretarz Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

¹ Mediewista, autor artykułu *Trzy studia nad spuścizną i poglądami Tomasza Suttona dotyczącymi problemu istoty i istnienia*, który ukazał się w 1970 r. w „Studiach Mediewistycznych”.

jednocześnie najdłuższa ma charakter historyczno-filozoficzny. Omówione w niej zostały poszczególne źródła problematyki istnienia i stwarzania, począwszy od filozofii arabskiej, następnie Tomasza z Akwinu, jego ucznia Idziego Rzymianina oraz ewolucję poglądów autora przedmiotowego traktatu. Część czwarta omawia szczegółowo stanowisko Suttona na temat istnienia i istoty, zawarte w: *De esse et essentia*; *Quodlibet III q.8*, *Quaestio ordinariae* oraz *De pluralitate formarum*. Nadto mamy *Wstęp* i *Zakończenie*. W stosunku do całości, wprowadzenie obejmuje strony 9-46, natomiast traktat 47-112. Uwzględniając, że ukazana jest jego treść w dwóch językach, można zauważyć, że jest to traktat stosunkowo niewielkich rozmiarów.

W tej recenzji pochylimy się nad *Wprowadzeniem* dr. Dawida Lipskiego. Odnośnie do samego przekładu, to trzeba powiedzieć, że ks. Piotr Kordula postarał się, by się go dobrze czytało, by nie było „zgrzytów”. Nie jest to więc tylko i wyłącznie literalne tłumaczenie tekstu. Widać w nim, że dołożono wszelkiej staranności, aby praca z tekstem sprawiała czytającym go przyjemność.

We *Wprowadzeniu* zabrakło – jak się wydaje – szerszego zarysowania kontekstu, a więc ukazania rysu historycznego przynajmniej od 1269 roku, co bezpośrednio przekłada się na czas powrotu Akwinaty do Paryża na drugą czteroletnią kadencję na uniwersytecie. Taki zabieg miałby dwie korzyści: po pierwsze rozszerzyłby być może nieco katalog od-

biorców książki, po drugie mocniej ukaźby, niż zostało to uczynione, w jak trudnej sytuacji znalazł się Sutton.

W tym kontekście Lipski decyduje się na bardzo ostrożny osąd sytuacji i pisze jedynie o „nieprzyjemnej antytomistycznej atmosferze”, w której Suttonowi przyszło pracować. (s. 12, przypis 14). Niechęć jednak to jedno, a zawiść i agresja – to drugie. Tymczasem w tej historii poza samą filozofią najciekawsza jest właśnie cała gama ludzkich wad i cnót, które można obserwować niejako równolegle. Przyjrzyjmy się zatem chociaż pobieżnie pouczającemu procesowi eskalacji sporu, dopowiadając co nieco do tego, co Autor *Wprowadzenia* omówił (miłosiernie unikając podawania danych, z których wynikałyby jednoznacznie miernota i zawiść adwersarzy Akwinaty).

Étienne Gilson jest zdania, że mniej więcej w latach 1260–1265 funkcjonowały dwie wiodące wykładnie Arystotelesa, tj. Awicenny i Awerroesa, natomiast od 1261 roku pojawiła się trzecia – św. Tomasza z Akwinu. „Zachodziła jednakże między nimi taka różnica, że Awicenny interpretacja Arystotelesa była filozofią Awicenny, Awerroesa interpretacja Arystotelesa była filozofią Awerroesa”², natomiast Tomaszowa interpretacja Arystotelesa nie była jego własną filozofią. Komentując ten fakt Artur Andrzejuk pisze, że „(...) istota propozycji Tomasza polegała w gruncie rzeczy na odwadze naruszenia schematu Arystotelesa, przewzięcia jego metafizycznego paradygmatu, na co nie zdecydowali się filozofowie arabscy, całkowicie onieśmieleni

² É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej w wiekach średnich*, tłum. S. Zalewski, Warszawa 1987, s. 347.

(chciałoby się powiedzieć: oślepieni) autorytetem Filozofa”³.

Za moment zwrotny można uznać okres drugiej regensury Akwinaty na dominikańskiej katedrze teologii na uniwersytecie w Paryżu (1269–1272). Powstały wówczas liczne prace: *De secreto*; *De motu cordis*; *De regimine Judeorum*; *De sortibus*; *De mixione elementorum*; *Questio disp. de Anima*; *Questio disp. de virtutibus in communi*; *Questio disp. de caritate*; *Questio disp. de correctione fraterna*; *Questio disp. de spe*; *Questio disp. de virtutibus cardinalibus*; *Questio disp. de unione verbi incarnati*; *Contra retrahentes*; *De unitate intellectus contra averroistas*; *De aeternitate mundi*; *Summa Theologiae* (pars II); *Questiones de quodlibet* (1–6, 12); Komentarze do pism Arystotelesa; *Expositio super librum „De causis”*; *Questiones disputate de veritate*⁴.

To prawdopodobnie wtedy słuchał wykładów Tomasza z Akwinu Idzi Rzymianin, jak również wówczas pojawili się oponenti, którzy z determinacją polemizowali z tezami Akwinaty: Siger z Brabancji oraz późniejszy arcybiskup Canterbury, franciszkanin Jan Peckham. Ostatni z wymienionych jest dosyć barwną postacią sporu. Zaaranżował on publiczną dysputę z Akwinatą, do której doszło około 1270 roku, jedyną zresztą, w której św. Tomasz uczestniczył osobiście, broniąc swoich tez (wszystkie późniejsze były udziałem jego uczniów). Barwny opis owej debaty możemy znaleźć u Gilsona, który w swojej *Historii*

filozofii chrześcijańskiej w wiekach średnich przetacza relację Rogera Marstona: „Byłem w Paryżu i słyszałem na własne uszy, stojąc za Precentorem z Péronne, przed nauczycielem Gerardem z Abbeville, w obecności brata Tomasza z Akwinu, brata Jana z Peckham i około dwudziestu czterech innych doktorów świętej teologii, jak uroczyste potępiono tę opinię⁵ jako przeciwną nauczaniu świętych, szczególnie zaś Augustyna i Anzelmą, co jasno wykazała strona przeciwna”⁶. Inne relacje z przebiegu tej dysputy są rozbieżne, dwie pochodzą od samego Peckhama (w tym z listu z 1 stycznia 1285 r.). Potępienie, o którym mówi Marston, nie miało wiążącego charakteru, a jedynie symboliczny. „Zaden nauczyciel – jak zauważa Gilson – kierujący kwestią dyskutowaną nie posiadał prawa zamknięcia dysputy zdaniem, które by było ekskomuniką w sensie ścisłym”⁷. Dość powiedzieć, że św. Tomasz nie przejął się za bardzo owym „potępieniem”. Wręcz przeciwnie, w *prima secundae partis Summy teologii* utrzymał swoje nauczanie, czym skompromitował Peckhama, który pysznił się swoim zwycięstwem nad Tomaszem w przywołanej debacie, później zaś był zmuszony znosić to, że stał się obiektem drwin kolegów po fachu. Być może to wydarzenie było dla niego tak bardzo upokarzające i wyciskające piętno na charakterze, iż zdeterminowało jego dalsze działania, a w końcu doprowadziło do rodzaju obsesji. W każdym razie oso-

³ A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako filozof*, Warszawa 2017, s. 23.

⁴ Przywołane za A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako filozof*, s. 10.

⁵ Mowa o jedności formy, której zwolennikiem był św. Tomasz z Akwinu.

⁶ É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 373.

⁷ *Tamże*, s. 374.

ba Jana Peckhama pojawi się ponownie jeszcze kilka lat później w sporach tomistycznych, toczonech po śmierci Akwinaty.

Wiosną 1274 roku, już po zaprzestaniu pracy (6 grudnia 1273 r.), otrzymuje Tomasz polecenie papieża Grzegorza X udania się na sobór powszechny w Lyonie, na który nie dociera, umiera bowiem w drodze 7 marca 1274 roku. Dwa lata później, w 1276 roku w swoim *opusculum* pt. *Theoremata de esse et essentia* Idzi Rzymianin, (przypomnijmy: prawdopodobnie słuchający wykładów Akwinaty w czasie jego drugiej kadencji na uniwersytecie w Paryżu, tj. w latach 1269–1273) próbuje bronić nauki Akwinaty. Jednakże – jak ocenia Lipski – „*de facto* przeakcentowuje [on] odrębność istoty i istnienia. W konsekwencji zaczyna głosić pogląd, że różnica między istotą i istnieniem jest różnicą między dwiema rzeczami (*distinctio inter rem et rem*)” (s. 27). W ten oto sposób Idzi Rzymianin zapoczątkował spór o realną różnicę między istotą a istnieniem.

W jeszcze w tym samym 1276 roku traktat Idziego został poddany ostrej krytyce przez Henryka z Gandawy⁸, mistrza Wydziału Teologicznego (Idzi był wówczas sentencjariuszem). W adwentowym quodlibecie pisze kwestię dziewiątą pt. *Utrum creatura ipsa sit suum esse*. Spowodowało to zaaranżowanie przez Idziego dysputy, która odbyła się na początku 1277 roku. Andrzejuk podaje, że wspominając w 1327 roku dysputę z 1277 roku Bernard Lombardi (XIII/XIV) pisze, że „teza św. Tomasza była samotnie broniona przez Idziego Rzymianina, przeciwko któremu wystąpili zgodnie (*concorditer*) wszyscy mistrzowie Uniwersytetu Paryskiego”⁹.

Mniej więcej w tym samym czasie na Stolicy Apostolskiej zasiadł jako Jan XXI słynny logik, Piotr Hiszpan¹⁰, któremu nieobojętna (choćby z powodu osobistego przywiązania) była sytuacja na Uniwersytecie Paryskim. W związku z tym, że zaczynają dochodzić do Rzymu różne niepokojące sygnały, papież 18 stycznia 1277 roku kieruje w liście¹¹ do biskupa

⁸ Twórca tzw. drugiej szkoły augustyńskiej.

⁹ A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako filozof*, s. 137.

¹⁰ Właściwie Pedro Julião, Portugalczyk z Lizbony, szacowana data urodzin wypada między rokiem 1210 a 1220. Pontyfikat Jana XXI trwał od 8 września 1276 r. do 20 maja 1277 r. Jako człowiek oddany nauce, został około 1240 r. magistrem sztuk wyzwolonych w Paryżu, a następnie w latach 1247–1250, wykładał medycynę na nowym uniwersytecie w Sienie. Zostawszy dziekanem Lizbony, a później archidiaconem Bragi, poznał za pośrednictwem swego przyjaciela, kardynała Ottobono (późniejszego papieża Hadriana V), Grzegorza X, który uczynił go swym osobistym lekarzem i mianował arcybiskupem Bragi (1272) oraz kardynałem-biskupem Tusculum (1273). Brał udział w Soborze Lyonskim II (1274); do jego największych osiągnięć zalicza się jednak obfita twórczość naukową i filozoficzną. Jego najbardziej znaną książką był powszechnie używany podręcznik logiki *Summulae logicales* (ok. 1250) (...) Choć Piotr Hiszpan przyjął wybór, nie miał zamiaru wyrzekać się swych upodobań naukowych, tym bardziej że miał niewielkie doświadczenie w sprawach kurii. Wycofał się do celi, którą kazał zbudować na tyłach pałacu Viterbo, a większość decyzji pozostawił kardynałowi Orsinemu. (...) śmierć zabrała go niespodziewanie: zawałiło się sklepienie pospiesznie budowanej celi; zmarł w wyniku poniesionych obrażeń w kilka dni później. J. N. D. Kelly, *Encyklopedia papieży*, przełożył i uzupełnił T. Szafranski, Warszawa 2006, s. 280–281.

¹¹ Bulla *Relatio nimis implacida*.

Paryża Stefana Tempiera nakaz ustalenia „kto i gdzie błędów¹² (...) nauczał albo je sformułował¹³, a następnie przesłania wszystkich tych informacji do kurii w Rzymie. Gilson pisze, że nigdy, co prawda, nie odnaleziono odpowiedzi, ale to jeszcze nie uprawnia do stwierdzenia, że takowej Tempier nigdy nie przesłał. Tym bardziej, że zareagował na list, wybierając dwieście dziewiętnaście twierdzeń, które potępił¹⁴ (co mogło być – jak się wydaje – dalece posuniętą interpretacją intencji papieża lub po prostu przekroczeniem uprawnień). Potępienie to miało miejsce dokładnie trzy lata po śmierci Tomasza, 7 marca 1277 roku, zaś jedenaście dni później, 18 marca 1277 – bez żadnego dowodu na poparcie takiego działania przez papieża – do potępień tych dołączył Robert Kilwardby OP, arcybiskup Canterbury. Jak ocenia Gilson: „Co dziwniejsze jeszcze, Jan XXI nie czuł chyba urazy z powodu samowolnej postawy biskupa Paryża i arcybiskupa Canterbury. Daleki był od takich uczuć, skoro 28 kwietnia 1277, a więc mniej więcej po miesiącu, drugi list Jana XXI zawierał zarządzenia wykonawcze dotyczące paryskiego potępienia¹⁵. Andrzejuk pisze, że: „mimo iż teza o złożeniu bytu z istnienia i istoty nie znalazła się w paryskim wykazie tez potępionych, to biskup wezwał Idziego do odwołania głó-

szonych poglądów. Prawdopodobnie Idzi odmówił, w wyniku czego został usunięty z Uniwersytetu i wrócił do rodzinnego Rzymu¹⁶. Można się domyślać, że przykład Idziego Rzymianina skłonił nauczycieli na Uniwersytecie Paryskim, do zdecydowanego odżegnywania się od tomistycznej koncepcji złożenia istoty i istnienia¹⁷.

Dopiero tutaj pojawia się Sutton. Jako dominikanin podlegał edyktom Kapituły z 1279 roku i być może czuł się zobowiązany przynajmniej do zweryfikowania ustaleń Akwinaty. Jak podaje Lipski za Dorotheą Sharp: „Sutton rozwinął swoją działalność intelektualną po potępieniu tez Tomasza w 1277 roku, o czym mają świadczyć jego *Quodlibeta* datowane na lata 1280–1290” (s.11). Trzeba wobec tego ponownie zauważyć, że w przeciwieństwie do Idziego Rzymianina nie był on bezpośrednim uczniem Akwinaty, znał jedynie jego teksty – ale jak wskazuje w przedmowie Gogacz – „zareagował (...) trafnie zarówno na negację koncepcji istnienia jako aktu bytu, głoszoną przez Henryka z Gandawy, jak i na zniekształcenie myśli Tomasza (...)” (*Przedmowa*, s. 7). Co więcej, na kanwie jego – jak ocenia Lipski – „dojrzałej i wnikliwej refleksji nad spuścizną Akwinaty” (s.14) jeden z jego teksów, tj. *De pluralitate formarum* został

¹² Zarzuty głównie dotyczyły wykładu nieortodoksyjnego arystotelizmu.

¹³ É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 363.

¹⁴ Dziewiętnaście z nich dotyczyło Tomasza z Akwinu.

¹⁵ É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 364.

¹⁶ A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako filozof*, s. 136.

¹⁷ Nie bez powodu – jak przytacza Lipski Étienne Gilsona – „Znamienny jest fakt, o którym mówi tomista Bernard Lombardi, że wszyscy nauczyciele świeccy na Uniwersytecie Paryskim – począwszy od 1277 roku aż po pierwsze trzydziestolecie czternastego wieku – jednomyślnie występowali przeciwko tomistycznej koncepcji złożenia istoty i istnienia” (cytat za Lipskim, s. 20).

omyłkowo włączony do zbioru tekstów Akwinaty¹⁸.

Chociaż Idzi zniekształcił naukę Tomasza, akcentując inność istoty od istnienia poprzez wskazywanie, że różnią się od siebie jak dwie rzeczy (*res*), podczas gdy sam Tomasz kładł nacisk na ich „złożenie” w rzeczy (*in re*), to jednak lektura tekstów Idziego – jak pisze Lipski w *Zakończeniu* – „(...) mimo wszystko przybliżyła Tomasza Suttona do oryginalnej nauki Akwinaty” (s. 45).

W 1284 roku, po tym, gdy arcybiskupem Oksfordu został Jan Peckham OFM, odnowił on potępienia z 1277 roku. Wsparcie ze strony współbraci Sutton otrzymał stosunkowo późno. Dopiero 1286 roku Kapituła Generalna Dominikanów „określiła właściwą postawę dominikanów, ustalając, że wszyscy członkowie zakonu powinni się przykładać do obrony nauki Akwinaty” (s.13). Poprzedzały je jednak bardziej zdecydowane ruchy franciszkanów, którzy już w 1282 roku oficjalnie poparli *Correctorium* Wilhelma z La Mare¹⁹ (co doprowadziło – jak zauważa Étienne Gilson – do tego „że doktrynalny spór przemienił się w opozycję dwóch zakonów”)²⁰.

Elementem wartym zwrócenia szczególnej uwagi jest podjęcie przez Dawida Lipskiego kwestii terminologicznej. Otóż zauważa, że Tomasz z Sutton, broniąc ujęć Akwinaty, używał odmiennego od niego języka. Można na to spojrzeć na dwa sposoby: albo świadomie prze-

kroczył terminologię, jaką stosował *Doctor Communis* lub *Doctor Venerabilis* (s. 14), jak nazywał Akwinatę, wychodząc na przeciw swoim oponentom (co pokazałoby w pewien sposób jego klasę jako człowieka), albo też od strony negatywnej, jak to czyni Gilson, na którego powołuje się Lipski. Rozszerzę jednak nieco ów cytat (u Lipskiego na s. 26): „Doktryna Tomasza z Sutton jest doktryną ucznia Tomasza z Akwinu pozostającego pod wpływem języka Idziego Rzymianina. To było prawie nie do uniknięcia. Człowiek zaangażowany w spór nie zawsze daje wyraz swoim ostatecznym przekonaniom; często posługuje się językiem swoich przeciwników. Mimo paru dyskusyjnych sformułowań, nie ma powodu przypuszczać, że Tomasz z Sutton rzeczywiście błędnie rozumiał autentyczne stanowisko Tomasza z Akwinu”²¹. Lipski zauważa, że również Władysław Seńko analogicznie odniósł się do tej kwestii w swojej pracy pt. *Trzy studia nad spuścizną i poglądami Tomasza Suttona dotyczącymi problemu istoty i istnienia*. Pokazuje w niej „co najmniej kilka momentów, w których autor wyraźnie używa terminologii typowo egidiańskiej. Sformułowania, że istnienie ma się do istoty jak akt do możliwości, ujmowanie istnienia jako czegoś dodanego istocie czy pogląd o różnych rodzajach istnienia w zależności od jego ograniczoności lub nieograniczoności zdradzają przynajmniej werbalną zależ-

¹⁸ Wobec tego, kiedy w 1570 r. Pius V nakazuje publikację wszystkich dzieł Akwinaty (obejmujących 17 tomów tzw. *editio pia*), również traktat Suttona *De pluralitate formarum* zostaje doń włączony.

¹⁹ Szerzej na temat korektur do doktryny Tomasza z Akwinu można przeczytać w É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 368–372.

²⁰ É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 370.

²¹ É. Gilson, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, s. 379.

ność od poglądów, które pojawiają się w *Teorematach* Idziego” (s. 28). Prace Tomasza z Sutton można wobec tego podzielić w grupy, które będą wyznaczały dwie cechy, w zasadzie wzajemnie się przenikające, tj. język oraz to, komu są dedykowane. Prezentuje się to w następujący sposób (s.13):

Przeciwno reprezentantom augustynizmu końca XIII w. skierowane są

1. *De productione formae substantialis*,
2. *Contra pluralitatem formarum*,
3. *Quodlibet I*,
4. *Quodlibet II*.

Odpowiedź zaś na teologię Jana Dunsza Szkota stanowią teksty:

5. *Liber propugnatorius*,
6. *Quaestiones disputatae*,
7. *Quodlibet III*,
8. *Quodlibet IV*.

Jednak nie tylko Tomasz Sutton borykał się z trudnością uzgodnienia rozumowań z dostępnym warsztatem terminologicznym i językowym; takie same przeciwności napotykali również inni zaangażowani w spór o realną różnicę. Lipski dodaje w przypisie drobną notę, powołując się na publikację autorstwa Maurice’a de Wulfa oraz Jeana Hofmansa (w: *Le Neuvième Quodlibet de Godefroid de Fontaines*): „Należy nadmienić, że Godfryd z Fontaines w *Quodlibet IX q.VI* równie często, jak Tomasz z Akwinu, używa terminu *compositum*, a dokładniej *totum compositum*. Jednak ujmuje nim złożenie z materii i formy, ale nie przenosi go na przypadek złożenia z istoty i istnienia w celu ukazania realności tego złożenia. Godfryd pisze,

że istnienie nie może być orzekane o całym bycie bez złożenia go z istotą – co również podkreśla Akwinata – to jednak odmawia pewnej «zupełności» tym dwóm pryncypiom bytu” (s. 26 przypis 56). Na tym przykładzie widać wyraźnie, jak ważna jest konceptualizacja czy prowadzący do niej proces uzgadniania treści używanych terminów. Niedokładne lub niedbałe posługiwanie się nimi prowadzi bowiem do wzajemnego niezrozumienia oraz wieloznaczności otwartej na interpretację. Opis struktury bytu jednostkowego jawi się jako zawoalowana kwestia – umykająca kolejnym scholastycznym mistrzom, począwszy od Idziego Rzymianina, który w zasadzie jest sprawcą sporu o „realną różnicę”. Jest to kwestia warta poświęcenia osobnej uwagi.

Struktura książki jest spójna, całość dość dobrze zredagowana. Usterek w tekście jest niewiele. Stanowią one raczej przeoczenie niż przejaw niedokładności. Przykładem może być to, że w tekście zawsze występuje „Godfryd z Fontaines”, a w przypisie pojawia się „Godefridus de Fontibus”, co oczywiście nie jest żadnym błędem, jedynie wyrazem nieujednoliczonego zapisu²²; innym przeoczeniem może być brak biogramu Henryka z Gandawy czy też Wilhelma z La Mare, mimo że obie te postacie odegrały zauważalną rolę w sporze. Jest w książce również jedna wyjątkowo jaszkrawa literówka, gdzie pojawia się „problematyka realnego założenia istoty i istnienia w bycie” (s. 25), podczas gdy winno być: „problematyka realnego zło-

²² Dla porównania w biogramie Idziego Rzymianina oprócz polskiej wersji zapisu figuruje również Aegidius Colonna Romanus.

zenia istoty i istnienia w bycie”. Ponadto stworzony przez dra Lipskiego związek frazeologiczny „duch korporacyjny”, który ma się odnosić do sytuacji angielskich dominikanów w okolicach roku 1286 (s. 13), nie jest w tym kontekście zbyt adekwatny, gdyż brzmi bardzo współcześnie. Ponadto w drugim przypisie *Wprowadzenia* nie zaznaczono, że biogram Idziego Rzymianina pochodzi z książki Artura Andrzejuka pt. *Tomasz z Akwinu jako filozof*, Warszawa 2017, s. 138.

Rzetelnie i przekonująco przedstawiony został proces „ewolucji poglądów na kwestię różnicy między istotą a istnieniem” Tomasza Suttona (część oznaczona jako 2.4), jak również nie mniej jego już dojrzałe poglądy na temat istnienia i istoty (część trzecia). Autor wyłuskał ważne fragmenty prac, wskazał, gdzie się znajdują, omówił je oraz uporządkował. We *Wprowadzeniu* zostały zarysowane kwestie kluczowe dla zrozumienia sporu o istnienie i istotę, jednak można by było oczekiwać bardziej szczegółowych rozważań. Zwłaszcza, że dr Dawid Lipski jest bodaj jedynym w Polsce badaczem Tomasza Suttona. Z tego też powodu napisane przez Niego *Wprowadzenie* do traktatu *De esse et essentia* stanowi ważne uzupełnienie piśmiennic-

twa z zakresu historii filozofii średniowiecznej. Niestety jest ono skierowane do wąskiego grona profesjonalistów, laikom odnaleźć się w nim będzie raczej trudno, zarówno z powodu zawiłego języka, skrótów myślowych, wiedzy, którą powinno się mieć siadając do lektury, jak i pojawiającej się terminologii łacińskiej, czy wprost łacińskich cytatów z prac Akwinaty.

Niewątpliwą zasługą Dawida Lipskiego jest przedstawienie podjętej przez Tomasza Suttona problematyki. Dopóki nikt inny nie zdecyduje się na podjęcie podobnego trudu, dopóty opracowanie, stanowiące *Wprowadzenie* do traktatu *De esse et essentia*, nie będzie mogło być zweryfikowane i tym samym niemożliwa stanie się dyskusja nad jego ustaleniami – Autor zaś pozostanie w pewnym sensie monopolistą, ale powinno się na to spojrzeć niemal entuzjastycznie: Lipski wyznaczył pewien trend badań, tak przetartym szlakiem z pewnością łatwiej będzie kroczyć. Wobec tego należy żywić nadzieję, że ukazana publikacja zachęci kolejnych badaczy do pogłębienia studiów nad tym mistrzem dominikańskim oraz zapoczątkuje kolejne opracowania i rozprawy dotyczące średniowiecznych sporów o strukturę bytu jednostkowego.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, a także na studiach podyplomowych Wydziału Studiów nad Rodziną UKSW. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Wielkiej Brytanii na zaproszenie PUNO (Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie), IPAK (Instytutu Polskiego Akcji Katolickiej), PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie) oraz parafii polskich. Jest autorką ponad dwudziestu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Zajmuje się historią etyki i teologii moralnej w Średniowieczu, zwłaszcza etyki gospodarczej, a także historią prawa kanonicznego i edukacji. W latach 2005-2007 prowadził badania jako stypendysta Uniwersytetu Bolońskiego, pod opieką Profesora Ovidiego Capitaniego. Jest wydawcą tekstów z filozofii i teologii polskiej XIV i XV wieku i uczestnikiem projektu «Corpus Philosophorum Polonorum». Do nowszych publikacji tego autora należą m.in.: reedycja i polski przekład traktatów etyczno-ekonomicznych Mateusza z Krakowa (Kęty, 2011) oraz monografia *Risk and Medieval «Negotium»...* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie

kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. M. W. Bukala jest też współautorem podręcznika *Biznes, etyka, odpowiedzialność* (Warszawa, 2012).

Raymond Leo Kardynał Burke – dr prawa kanonicznego. Był arcybiskupem St. Louis, prefektem Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz członkiem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. W 2014 r. podpisał (wraz z trzema innymi kardynałami) *Dubia (Wątpliwości)* wobec adhortacji posynodalnej *Amoris Laetitia*, po czym został usunięty z funkcji prefekta Trybunału Sygnatury, a mianowany patronem Suwerennego Zakonu Maltańskiego (funkcja czysto formalna i w znacznym stopniu honorowa). Pomimo tego Kard. Burke nieustępliwie broni tradycyjnej doktryny katolickiej o nierozzerwalności małżeństwa, którą – jego zdaniem – wspomniana adhortacja zdaje się podważać.

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936)*.

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Curtis Hancock – jest emerytowanym profesorem filozofii. Sprawował funkcję prezesa American Maritain Association, jest współzałożycielem Gilson Society. Opublikował siedem książek, w tym *Recovering a Catholic Philosophy of Elementary Education* (Mount Pocono, Pennsylvania: Newman

House Press, 2005). Publikował również liczne artykuły i recenzje. Był aktywny w Ameryce i Europie, pisząc i wygłaszając wykłady na temat przywództwa, filozofii politycznej, etyki i filozofii religii.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowiańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: „Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów”, „Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów” i „Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6635-5934>

Mikołaj Mościcki – dr, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej; (1976-78) stypendysta fundacji „Pax Christi” w Wiedniu; (1978-1980) stypendysta Rządu Francuskiego w Strasbourgu (1980) Uzyskał doktorat uniwersytecki z filozofii. Mieszka we Francji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3999-1406>

Tomasz Pawlikowski – dr hab. , prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w „Powszechnej Encyklopedii Filozofii” i 32 w „Encyklopedii Filozofii Polskiej”, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w „Encyklopedii

Katolickiej”, „Wielkiej Encyklopedii PWN”, recenzje).

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – inż., magister teologii. Napisał rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-6401>

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także

aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Krzysztof Andrzej Wojcieszek – dr hab., prof. Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie, gdzie kieruje Zakładem Profilaktyki Społecznej, Resocjalizacji i Pracy Socjalnej. Biolog molekularny, filozof (etyk), pedagog. Specjalizuje się w profilaktyce problemów alkoholowych, a filozoficznie w teorii rodzicielstwa, dydaktyce filozofii i analizie procesu rozpaczy. Członek konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych przy Konferencji Episkopatu Polski. Twórca wielu uznanych programów profilaktycznych („Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Smak życia czyli debata o dopalaczach”, „ARS czyli jak dbać o miłość”). Autor licznych publikacji, zarówno filozoficznych, jak i zwłaszcza pedagogicznych. Ekspert wielu instytucji i zreszeń.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-8000>

Michał Zembruski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował monografię: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

